

Lietuvos parlamentarizmo bibliografija: 2023 m. liepa – 2024 m. gruodis

Virgilija Beganskaitė

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

Martynas Mažvydas National Library of Lithuania

virgilija.beganskaite@lnb.lt

Pateikiamas bibliografinių sąrašų „Lietuvos parlamentinė sistema / parlamentarizmas“, publikuotų „Parlamento studijų“ 4 (2005), 6 (2006), 10, 11 (2011), 12, 13 (2012), 14, 15 (2013), 16, 17 (2014), 18, 19 (2015), 20, 21 (2016), 22, 23 (2017), 24, 25 (2018), 26, 27 (2019), 28, 29 (2020), 30, 31 (2021) numeriuose, tęsinys. Šiame sąrašė pristatomos išleistos knygos ir publikuoti straipsniai iš mokslinių darbų, periodinių leidinių, Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje gautų 2023 m. liepos – 2024 m. gruodžio mėnesiais.

Bibliography of Lithuanian Parliamentarism: July 2023 – December 2024

This is a continuation of the bibliographic index on Lithuanian Parliamentary System / Parliamentarism published in issues No. 4 (2005), No. 6 (2006), No. 10, 11 (2011), No. 12, 13 (2012), No. 14, 15 (2013), No. 16, 17 (2014), No. 18, 19 (2015), No. 20, 21 (2016), No. 22, 23 (2017), No. 24, 25 (2018), No. 26, 27 (2019), No. 28, 29 (2020), 30, 31 (2021) of a journal “Parlamento studijos.” The index presents books and articles published in academic papers and periodicals and received by the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania between July 2023 and December 2024.

KNYGOS / BOOKS

Petronis, Vytautas. Dešinysis lietuvių radikalizmas tarpukariu (1918–1940) / Vytautas Petronis ; [recenzantai Česlovas Laurinavičius, Alfonsas Eidintas] ; Lietuvos istorijos institutas. – Vilnius : Lietuvos istorijos institutas, 2023. – 258, [1] p. – Santrauka anglų kalba. – Bibliografija, p. 241–246, ir išnašose. – Asmenvardžių rodyklė: p. 247–252.

Tyrimas skirtas tarpukario lietuvių dešiniojo radikalizmo raidos analizei, aptariant jo genezę, apraiškas ir specifiką. Dėl to pasirinkta nauja, panašioms temoms nagrinėti dar netaikyta visuomeninio „vigilantizmo“ teorinė prieiga, per kurios prizmę pažvelgta į ankstyvojo ultranacionalizmo apraiškas kovose už valstybinės kalbos teises, jo suskaidymą ir pajungimą dešiniųjų politinių partijų tikslams, 1927–1930 m. veikusią „Geležinio Vilko“ organizaciją bei vėlesnę jos transformaciją į voldemarininkų judėjimą, tautininkų režimo kovą su dešiniaisiais radikalais ir, galiausiai, voldemarininkų siekius ir vaidmenį Lietuvos valstybingumo saulėlydyje. Pagrindiniu darbo „Dešinysis lietuvių radikalizmas tarpukariu (1918–1940)“ tikslu laikytas ne tik kompleksinis radikalaus dešiniojo judėjimo atskleidimas analizuojamu laikotarpiu, bet ir istoriografinių spragų užpildymas menkai žinomais ar nežinomais įvykiais bei procesais. Be to,

Received: 31/10/2024. **Accepted:** 12/11/2024.

Copyright © 2024 Virgilija Beganskaitė. Published by the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

atlikta nuodugni gausaus archyvinių dokumentų ir tuometės spaudos analizė leido kvestionuoti tarpukario oficialiai pateiktus ir šiandienėje istoriografijoje toliau vartojamus kai kurių įvykių ar asmenų vertinimus bei interpretacijas.

Kovo 11-oji: Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas : (įžvalgos, projektai, dokumentai) : monografija / Egidijus Jarašiūnas, Valdemaras Katkus, Vytautas Landsbergis, Vytautas Sinkevičius, Česlovas Vytautas Stankevičius, Arūnas Streikus, Dainius Žalimas ; sudarytojas ir mokslinis redaktorius Vytautas Sinkevičius ; recenzentai Toma Birmontienė, Algirdas Jakubčionis. – Vilnius : Mykolo Romerio universitetas, 2023. – 425, [2] p. : faks. – Santrauka anglų kalba. – Bibliografija išnašose.

Monografijoje atskleidžiama, kaip buvo rengiamas 1990 m. Kovo 11 d. Aktas, kiti su Lietuvos nepriklausomybės atkūrimu susiję dokumentai, parodoma, kaip keitėsi jų projektai. Kovo 11-osios Aktas nagrinėjamas ir tarptautinės teisės požiūriu. Tyrinėjamas 1990 m. Laikinasis Pagrindinis Įstatymas (Laikinoji Konstitucija), atskleidžiamos atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės tarptautinio pripažinimo peripetijos. Monografijoje taip pat pasakojama apie aplinkybes, lėmusias, kad Lietuvos nepriklausomybė buvo atkurta būtent 1990 m. kovo 11-ąją, o ne kurią nors kitą dieną. Knygos prieduose pateikiami Kovo 11-osios Akto ir kitų su nepriklausomybės atkūrimu susijusių dokumentų projektai, saugomi Lietuvos archyvuose. Knyga skirta istorikams, teisininkams, politologams, taip pat visiems besidomintiems, kaip 1990 m. kovo 11 d. buvo atkurta Lietuvos valstybės nepriklausomybė.

Lietuvos narystės Europos Sąjungoje dvidešimtmetis : pokyčiai ir perspektyvos : mokslo straipsnių rinkinys / [sudarytojas Gediminas Vitkus] ; recenzentai Sima Rakutienė, Vytautas Sinkevičius. – Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla, 2024. – 1 pdf failas (149 p.) : iliustr., diagr.

Prieigos būdas: Nacionalinės bibliotekos kompiuterinis tinklas, kai vieša prieiga neteikiama per ibiblio-teka.lt. – Antraštė iš antraštinio ekrano. – Santrauka anglų kalba. – Autoriai: Ieva Grumbinaitė, Irmantas Jarukaitis, Klaudijus Maniokas, Justinas Mickus, Nerija Putinaitė, Margarita Šešelgytė, Romas Švedas, Minijus Tilindis, Ramūnas Vilpišauskas. – Knygoje taip pat: Pratarmė / Gediminas Vitkus, p. 7–9. – Bibliografija išnašose.

Šis mokslo straipsnių rinkinys toliau pildo Lietuvos patirties Europos Sąjungoje (ES) „proginės analizės“ bibliotekėlę. Nuo 2019 m. minėto narystės 15-mečio prabėgęs penkmetis vėl buvo labai dinamiškas, pilnas įvykių ir procesų, kurie nevienodai paveikė ir Europos Sąjungą, ir jos narę – Lietuvą. Kita vertus, nors Europos Sąjunga ir Lietuva gyveno neramiais laikais, iki šiol krizes pavykdavo įveikti, o numatytus planus įgyvendinti. Praėjęs dar vienas penkmetis rodo, kad Europos Sąjunga išlieka fundamentalia atrama Europos valstybėms, o apie jos galimą dezintegraciją kalbėti buvo akivaizdžiai paskubėta. Krizės ir sukrėtimai, kuriuos Lietuva išgyveno kartu su visa Europos Sąjunga, nepakeitė šalies raidos vektoriaus. O narystės teikiamais privalumais ir galimybėmis iš esmės buvo tinkamai pasinaudota. Aišku, su-kaktis yra ne tik proga vertinti nueitą kelią, bet ir tinkamas laikas galvoti apie ateitį ir projektuoti tolesnį šalies buvimą ir veikimą ES. Leidinyje paliestos labai svarbios temos: kintanti tapatybė, tobulėjanti viešoji administracija, veikianti teisinė integracija, įdirbis bendrojoje rinkoje, struktūrinių fondų poveikis, fundamentalios permamos energetikos infrastruktūroje, geopolitiniai pokyčiai ir gynyba, galimos ES plėtros poveikis, ateities raidos scenarijai.

Lozoraičiai = The Lozoraitis : vilties diplomatija : šimtmetis valstybės naudai : [parodos „Lozoraičiai: vilties diplomatija – šimtmetis valstybės naudai“ knyga, 2024–2025, Kaunas] / [sudarytoja Raimonda Norkutė] ; [tekstų vertėja Aušra Simanavičiūtė]. – Kaunas : Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus, [2024]. – 297, [5] p. : iliustr., faks., portr. Gretutinis tekstas lietuvių, anglų kalbomis. – Turinyje autoriai: Iveta Dabašinskienė, Daina Kamarauskiene, Gabrielius Landsbergis, Kristina Liepinaitė, Asta Petraitytė-Briedienė, Kristina Stankaitė. – Bibliografija: p. 297–301.

Lozoraičių Lietuva: kai asmeniška tampa politiška = Lithuania of the Lozoraitis: when personal beco-mes political : parodos katalogas [2024 m. gegužės 9 d. – 2025 m. pabaiga, Vilnius] / [sudarytojos Margu-erite de Merode, Vilma Bukaitė] ; [vertėjai Darius Sužiedėlis, Aldona Matulytė, Dainius Būrė]. – Vilnius : Lietuvos nacionalinis muziejus, 2024. – 243, [1] p. : iliustr., faks., portr., žml. Gretutinis tekstas lietuvių, anglų kalbomis.

Įprasminant Lietuvos valstybingumo kūrėjų istorinį atminimą, 2024-ieji buvo paskelbti diplomatų Lozoraičių metais. Parodų kataloguose siūloma į istoriją pažvelgti ne tik per politikos ir diplomatijos plotmę, bet ir pamatyti daugia-briaunį šių žmonių gyvenimą. Kelios šios šeimos narių kartos dirbo Lietuvai, rūpinosi jos klestėjimu – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras (1934–1938), Lietuvos Respublikos nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Italijoje, Lietuvos diplomatinės tarnybos šefas (1940–1983) Stasys Lozoraitis vyresnysis (1898–1983), Lietuvos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Stasys Lozoraitis jaunesnysis (1924–1994) ir Lietuvos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius prie Šventojo Sosto ir Maltos ordino Kazys Lozoraitis (1929–2007). Juos jungė viltis gyventi nepriklausomoje valstybėje, savo darbais prisidėti prie Tėvynės gerovės. Sovietams okupavus Lietuvą Lozoraičiai „įstrigo“ Romoje. Dėl vienintelio tikslo – darbui diplomatinėje tarnyboje – atsidėjo visa šeima. Užmegzti asmeniniai Lozoraičių ryšiai kultūrinės diplomatijos srityje padėjo skleisti žinią apie dar pulsuojančią Lietuvos gyvastį. Lozoraičiai tapo simboliu, kaip su nepalaužiama dvasia atstovauti Lietuvos laisvės bylai laisvajame pasaulyje.

Plečkaitis, Vytautas Petras. Nebaigtas signataro dienoraštis, 1992–2001 : politikos ir diplomatijos užkulisuose / Vytautas Plečkaitis. – Vilnius : Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2024. – 221, [1] p. : iliustr., portr.

Knygos autorius – V. Plečkaitis, istorikas, diplomatas, politikas, Kovo 11-osios Nepriklausomybės Akto signataras. Dienoraštis, apimantis beveik dešimtmetį naujausios Lietuvos istorijos, yra savotiškas prieš keletą metų išleisto pirmojo dienoraščio („Mums reikėjo laisvės“, apėmė 1988–1991 metus) tęsinys, atskleidžiantis pirmųjų atkurtos Lietuvos nepriklausomybės metų politikos ir diplomatijos užkulius (1992–1996 m. V. Plečkaitis buvo Seimo narys, 1996–2001 m. – Lietuvos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Ukrainoje ir Moldovoje). Dienoraštis pajavirintas atsiminimais bei autoriaus parašytais aktualiais publicistiniais straipsniais, išspausdintais to meto žiniasklaidoje. Daugelis papildyti autoriaus prisiminimais bei paaiškinimais. Knyga gausiai iliustruota nuotraukomis.

Jurkynas, Mindaugas. Politinės partijos Lietuvoje: rinkimai, lyderiai ir finansavimas : mokslo studija / Mindaugas Jurkynas, Ingrida Unikaitė-Jakuntavičienė ; [recenzantai Vaidutis Laurėnas, Luras Bielinis] ; Vytauto Didžiojo universitetas. – Kaunas : Vytauto Didžiojo universitetas, 2024. – 142, [1] p. : iliustr. – Santrauka anglų kalba. – Bibliografija: p. 121–133 (162 pavad.).

Ši mokslo studija aptaria du su politinių partijų veikla susijusius aspektus – Lietuvos politinių partijų lyderių atrankos procesą ir svarbiausius jį įtakančius veiksnius bei Lietuvos politinių partijų finansavimo modelius, jų kaitą ir svarbą politinėms partijoms. Tyrimą sudaro kelios dalys. Pirmą, aptariama rinkimų sistema ir detalūs 2004–2020 m. Seimo rinkimų rezultatai, kurie padeda įžvelgti makrotendencijas tarp rinkėjų bei nustatyti svarbias politines partijas ir partinę sistemą Lietuvoje. Vėliau pristatomi teoriniai partijų lyderių atrankos ir partijų finansavimo modeliai bei sistemos. Jais remiantis, išanalizuojami pasirinkti dviejų Lietuvos politinių partijų atvejai ir politinių partijų finansavimo kaita, pateikiamos įžvalgos apie galimas jos pasekmes politinių partijų konkurencijai ir organizacijai. Knyga skiriama politikos mokslų studentams, akademinėi bendruomenei, besidominčiai Lietuvos politinėmis partijomis, lyderyste ir politiniu finansavimu bei politikams.

Signatarų genealogijos : 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarai / Lietuvos genealogijos ir heraldikos draugija. – 2-asis papildytas leid. – Kaunas : Pasaulio lietuvių centras, 2024. – 525, [1] p. : iliustr., faks., geneal. schem., portr., žml. Santrauka anglų kalba. – Autoriai: Vytenis Bagdonas, Aidas Baškys, Remigijus Bimba, Vilius Botyrius, Rūta Bukauskaitė, Lana Donets-Florey (Mahoney), Sigita Gasparavičienė, Kristina Giedraitienė, Laimonas Gryva, Remigijus Gulbinas, Vladislovas Jonikas, Ramunė Junkienė, Vidimantas Kučas, Irena Makauskytė, Liudas Mažylis, Valdas Selenis, Saulius Žaldokas. – Bibliografija išnašose. – Asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės: p. 477–525.

Tai leidinys, turintis keleriopą reikšmę. Visų pirma, be abejo, edukacinę: Vasario 16-osios Akto signatarų asmenybės sudomina vis naujas skaitytojų kartas. Dabar, kai viešojoje erdvėje tampa prieinama vis daugiau medžiagos apie metrikų įrašus, natūralu, kad iškiliausių mūsų tautos asmenybių kilmė kelia ypatingą susidomėjimą. Be to, tai gili ir vertinga mokslinė studija. Ji paremta kruopščiomis paieškomis archyvuose, bibliotekose, skaitmeninėje erdvėje. Ji esmingai užpildo tam tikras spragas: iki šiol nebuvo sisteminės studijos apie signatarų genealogiją.

Svareuskas, Artūras. 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija: ištakos, idėjos, atmintis / Artūras Svareuskas. – Vilnius : Lietuvos istorijos institutas, 2022. – 127, [1] p. : iliustr., faks., portr., žml. – Santrauka anglų kalba. – Bibliografija: p. 126. – Skiriama Lietuvos Valstybės Konstitucijos šimtmečiui.

Leidinyje aptariamos 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijos ištakos, nagrinėjamas pagrindinio valstybės įstatymo turinys ir apžvelgiami nepriklausomos tarpukario valstybės konstitucinės raidos bruožai. Šios knygos penkiolikoje skyrių analizuojami įvairūs Pirmosios Lietuvos Respublikos konstitucionalizmo aspektai. Aptariama, koks buvo nuveiktas darbas rengiant 1922 m. Konstituciją, kokia buvo joje įtvirtinta valstybės santvarka, valdžių galių pasiskirstymas, piliečių teisės ir jų ribos. Taip pat nagrinėjamas tautinių mažumų juridinis statusas valstybėje ir jo nustatymo aplinkybės. Atkreipiamas dėmesys į konstitucines nuostatas, kuriomis įtvirtintas lietuvių kalbos valstybinis statusas. Lyginamos pirmosios Estijos, Latvijos ir Lietuvos valstybių konstitucijos ir jų priėmimo aplinkybės. Ieškoma atsakymo į klausimą – kodėl pirmoji ir vienintelė demokratinė tarpukario Lietuvos konstitucija galiojo tik ketverius metus.

Šaulys, Kazimieras Steponas. Prelato Kazimiero Stepono Šaulio dokumentai / [sudarytojas] Algimantas Katilius. – Vilnius : Lietuvos nacionalinis muziejus, [2024]. – 291, [1] p. : iliustr., faks., portr. – Bibliografija išnašose. – Asmenvardžių rodyklė: p. 286–291.

Dokumentų rinkinyje publikuota didžioji dalis išlikusios 1918 m. Nepriklausomybės Akto signataro, prelato K. S. Šaulio archyvo medžiagos, šiuo metu saugomos Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Svarbiausias dokumentas šiame rinkinyje „Prelato Kazimiero Stepono Šaulio dokumentai“ yra pirmą kartą publikuojama paties prelato 1948 m. rašyta autobiografija. Veiklą iki Pirmojo pasaulinio karo atspindi pirmųjų kunigavimo metų pamokslai ir Petručiui MIC, prelatui Aleksandrui Dambrauskui (Adomui Jakštui) bei Šv. Kazimiero draugijos valdybai rašyti laišakai. Daugiausia dokumentų susiję su emigracijos laikotarpiu: 1944–1945 m. dienoraščiai, rašyti traukiantis iš Lietuvos, korespondencija su įvairiais asmenimis, tarp kurių arkivyskupas metropolitas Juozapas Skvireckas, vyskupas Pranciškus Petras Būčys MIC, prelatas Pranas Penkauskas, vyskupas Vincentas Brizgys, dr. Albertas Gerutis, kunigas Juozapas Čepukaitis, prelatas Mykolas Krupavičius. Atskirai išskirti dokumentai, susiję su arkivyskupo Jurgio Matulaičio MIC beatifikacijos byla: susirašinėjimas su marijonų kongregacijos generaliniu postulatoriumi Kazimieru Rėklaičiu ir K. S. Šaulio atsiminimai apie arkivyskupą J. Matulaitį. Dokumentų rinkinys pabaigiamas atsiminimais, raštais Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 25-mečio proga ir interviu „Amerikos balsui“. Leidinys iliustruotas Lietuvos nacionalinio muziejaus saugomomis nuotraukomis. 1918 m. Nepriklausomybės Akto signataras K. S. Šaulys – svarbus Lietuvos politinio gyvenimo dalyvis, Kauno arkivyskupo generalinis vikaras, Vytauto Didžiojo universiteto profesorius, įvairių draugijų narys. 1944 m. vasarą pasitraukęs iš Lietuvos ir įsikūręs Šveicarijoje, Lugano mieste, brigitičių vienuolijos svečių namuose.

1791 m. gegužės 3 d. Abiejų Tautų Respublikos Konstitucija / Lietuvos istorijos institutas ; parengė Robertas Jurgaitis, Adam Stankevič ; [dokumentų vertimas į lietuvių kalbą: Eligijus Raila, Robertas Jurgaitis, Adam Stankevič] ; [recenzavo Alfredas Bumblauskas, Liudas Glemža, Gintautas Sliesoriūnas]. – Vilnius : Lietuvos istorijos institutas, 2022. – 215, [1] p. : iliustr., faks., portr.

1791 m. gegužės 3 d. Abiejų Tautų Respublikos konstitucija, pirmoji moderni Konstitucija Europoje ir antroji pasaulyje, užima itin svarbią vietą Lietuvos ir Lenkijos valstybių konstitucinės minties raidoje. Konstitucijoje atsispindėjo ne tik pažangiausias XVIII a. antrosios pusės reformos. Joje buvo įtvirtinta esminė valstybės valdymo reforma, paklojusi pamatus konstitucinei monarchijai ir sudariusi prielaidas formuoti naujai pilietinei visuomenei. Publikaciją sudaro įvadiniai epochos sudėtingumą ir Gegužės 3-iosios konstitucijos reikšmę apžvelgiantys straipsniai bei jos tekstas: skelbiami 1791 m. gegužės 3 d. priimtas „Valdymo įstatymas“ ir jį papildantys įstatymai – 1791 m. kovo 24 d. priimtas „Seimelių“, balandžio 18 d. – „Mūsų karališkieji laisvieji miestai Respublikos valstybėse“ ir spalio 20 d. – „Abiejų Tautų savitarpio įsipareigojimas“. Publikacija parengta išlikusių ir Vyriausiąjame senųjų aktų archyve Varšuvoje saugomų dokumentų originalų pagrindu. Pirmą kartą istoriografijoje tekstai publikuojami „veidrodiniu“ principu šalia pateikiant tekstus originalo kalba ir jų vertimus į lietuvių kalbą.

Valdžia, Luomas, Individas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. XIII–XVIII a. istorijos slinktis / Darius Baronas, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Gitana Zujienė, Adam Stankevič, Jūratė Kiaupienė, Gintautas Sliesoriūnas – Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2022. – 440 p.

Monografijoje atskleidžiami valdovo ir valstybės, valstybės ir valdžios, valdžios ir bajorų luomo, valdžios ir individo ryšiai bei santykiai XIII–XVIII a. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, išryškinantys iki šiol istoriografijoje mažiau

pažintus problemos aspektus. Pirmoje knygos dalyje „Valdžia ir valstybė“ teminiu ir chronologiniu aspektais aptariama valdžios ir valstybės institutų raida nuo XIII a. iki XVIII a. pabaigos. Antroje dalyje „Bajorų luomo slinkty“ susitelkiama į bajorų luomą, siekiant apčiuopti šios Viduramžiais susiformavusios privilegijuotos riterių-karių bendrijos santykį su teise ir teisine valdžia bei atskleisti besikeičiančius jos narių socialinius vaidmenis Ankstyvųjų naujųjų laikų visuomenėje. Bajorų luomo ir jo atstovų vietai ir vaidmeniui visuomenėje atskleisti pasitelktos dvi skirtingos, tačiau viena kitą papildančios prieigos: per luomo ir individo prizmę žvelgiama į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų santykį su teise ir teismine valdžia bei pasiremiant škotų kilmės Lietuvos bajoro Augustino Midletono karjeros Abiejų Tautų Respublikos valstybės institucijose atveju analizuojamos bajorų luomo viduje vykusios slinkty. Trečioje knygos dalyje „Valdžia ir individas“, aptariant teisinės atsakomybės sampratą, parodoma, kaip Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje reiškėsi valdžios ir individo santykiai individui padarius nusikaltimą.

STRAIPSNIAI / ARTICLES

Birmontienė, Toma. Konstitucinė doktrina ir Konstitucijos interpretavimo (ne)laisvė = Constitutional Doctrine and the (Non)-Freedom of the Interpretation of the Constitution / Toma Birmontienė // Konstitucinė justicija Lietuvoje: trys veiklos dešimtmečiai. – Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla, 2023. – P. 24–43. DOI: <https://doi.org/10.15388/KJL.2023.2>

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 30 veiklos metų laikotarpis – svarbi data Konstitucijos aiškinimo, konstitucinės doktrinos raidai apžvelgti. Nors Konstitucijos tekstas – tai ir jos kūrėjų veiklos rezultatas, kurį norėdami išsiaiškinti turime vertinti jų siekius, ginčus, kompromisus, idėjas, vis dėlto Konstitucijos priėmimas lemia ir tai, kad ji gyvena savarankišką gyvenimą ir šiame kelyje susiduria su problemomis, iššūkiais, kurių niekaip negalėjo numatyti jos teksto kūrėjai. Todėl Konstitucinio Teismo įgaliojimai oficialiai aiškinti Konstituciją kelia didelius išskirtinius reikalavimus Konstituciniam Teismui formuojant konstitucinę doktriną, kuri lemia ir jurisprudencinės konstitucijos koncepcijos įsitvirtinimą konstituciocentrinėje Lietuvos teisės sistemoje. Taigi, neišvengiamai kyla klausimas, kiek yra laisvas Konstitucinis Teismas, siekdamas puoselėti gyvosios konstitucijos sampratą ir plėtoti konstitucinę doktriną, nekeičiant, o kartais ir pakeičiant jau suformuluotus konstitucinės doktrinos – Konstitucijos aiškinimo doktrininius teiginius, suteikiančius Konstitucijos nuostatomis, *inter alia*, platesnę, nei kad jos tekstinė išraiška, prasmę, kokios yra šios teisinės kūrybinės veiklos ribos.

Deviatnikovaitė, Ieva. Valstybės Taryba M. Römerio dienoraščiuose: lūkesčiai ir nusivylimai = The State Council in M. Römeris' Diaries / Ieva Deviatnikovaitė // Jurisprudencija = Jurisprudence. – 2023, Nr. 30(2), p. 262–284. DOI: <https://doi.org/10.13165/JUR-23-30-2-01>

Valstybės Taryba – 1928 m. įsteigta konstitucinio teisinio statuso lygmens institucija, turėjusi Lietuvos Vyriausybei teikti nuomonę dėl įstatymų projektų, įstatymų projektų pasiūlymus, prižiūrėti teisės aktų teisėtumą, atlikti teisės kodifikavimo darbus. Valstybės Taryba veikė dvylika metų. Ji buvo likviduota 1940 m. liepos 27 d. Šios institucijos archyvų likimas nežinomas. Lietuvos centriniame valstybės archyve galima rasti Valstybės Tarybos veiklos nuotrupas: kelis aiškinamuosius raštus, įstatymų projektus, rengtus Valstybės Tarybos, posėdžių fragmentus. M. Römeris skrupulingai rašė dienoraščius. Jo dienoraščiai naudingi ir Valstybės Tarybos veiklos analizės kontekste, nes teisininkas nuo 1928 m. iki 1931 m. ėjo Valstybės Tarybos nario, o vėliau – žinovo bendradarbio pareigas. Straipsnyje atskleidžiama M. Römerio darbai Valstybės Taryboje, jo mintys apie Tarybą, jos formavimą, darbo organizavimą, etiką, pačios Valstybės Tarybos darbus, įvardijamos Valstybės Tarybos nario pareigų atsisakymo priežastys.

Jarašiūnas, Egidijus. Konstitucinio tapatumo koncepcijos reikšmė Europos Sąjungos teisei užtikrinti Lietuvoje = Importance of the Concept of Constitutional Identity for Ensuring European Union Law in Lithuania / Egidijus Jarašiūnas // Teisė = Law. – 2022, Nr. 125, p. 8–26. DOI: <https://doi.org/10.15388/Teise.2022.125.1>

Straipsnyje nagrinėjami konstitucinio tapatumo koncepcijos, išryškėjusios Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, poveikio Europos Sąjungos (ES) teisei taikyti Lietuvoje klausimai. Lietuviška konstitucinio tapatumo samprata, apimanti ir geopolitinės orientacijos principą, kurio sudedamoji dalis yra narystė ES, turėtų prisidėti prie tarpusisteminės pusiausvyros, svarbios ir ES teisei užtikrinti Lietuvoje, laidavimo.

Jastramskis, Mažvydas. Aukštų pareigūnų skyrimas pusiau prezidentiniame modelyje: Lietuvos atvejis = Appointment of Key Officials under Semi-Presidentialism: Case of Lithuania/ Mažvydas Jastramskis. – Santrauka anglų kalba. – Bibliografija: 92 pavadinimai ir išnašose // Politologija. – 2024, t. 114, Nr. 2, p. 8–54. DOI: <https://doi.org/10.15388/Polit.2024.114.1>

Aukštų pareigūnų skyrimo galią Lietuvos prezidento institucijai priskiria ir prezidentų galias tyrinėjantys akademikai, ir politikos praktikai. Straipsnyje nagrinėjama, kas lemia prezidento dekretų, kuriais Seimui teikiamos aukštų valstybės pareigūnų nominacijos, sėkmę arba nesėkmę. Kartu tyrimo teorija ir rezultatai yra interpretuojami platesniame pusiau prezidentizmo literatūros kontekste: ką ši galia pasako apie prezidentų vaidmenį ir režimo veikimą? Analizei naudojamas originalus duomenų rinkinys. Jį sudaro 337 Lietuvos prezidentų 1993–2023 m. Seimui teikti dekretai, kuriais buvo skiriami valstybės pareigūnai. Statistinė analizė yra papildoma pusiau struktūruotų interviu su aukšto rango politikais medžiaga. Tyrimas atskleidžia kelis esminius dalykus. Pirma, didelis dekretų sėkmės procentas (apie 92,7) yra paaiškinamas konstitucinio algoritmo paskatų ir neformalios praktikos suderinti nominacijas tarp prezidento ir valdančiosios daugumos prieš jas pateikiant Seimui. Antra, kiekybinė analizė ir kokybiniai interviu rodo, kad dekretų sėkmę didina paskyrimai į teismines institucijas ir kai yra patariamoji institucija (Teisėjų taryba), o mažina – paskyrimai į institucijų vadovų postus. Trečia, kai kuriuos atvejus gali paaiškinti su asmeniu susiję veiksniai – amžius (kiekybinės analizės rezultatas) arba prisistatymas Seime (interviu medžiaga). Galiausiai, sugyventinio režimas – kai prezidentas ir valdančioji parlamento dauguma turi skirtingas politines pažiūras – paaiškina dekretų sėkmę tik iš dalies. Kartais dekretai būna nepriimami dėl santykių „temperatūros“ nukritimo trumpajame laikotarpyje. Tačiau iš to yra sugrįžtama į bendradarbiavimo fazę – taigi aukštų pareigūnų skyrimo galia Lietuvos režime šiuo požiūriu prieštarauja pusiau prezidentizmo tyrimuose populiariai konkurencijos tarp vykdomosios valdžios grandžių paradigmą. Prezidentas ir aplink šią galią sudėliota stabdžių ir atsvarų sistema kone idealiai įkūnija moderatoriaus funkciją, tačiau svarbi sąlyga yra tai, kad pats moderatorius yra konstituciškai „moderuojamas“.

Jočienė, Danutė. Trisdešimt Lietuvos Respublikos Konstitucijos aiškinimo metų: kryptys ir jų dinamika = Thirty Years of the Interpretation of the Constitution of the Republic of Lithuania: Directions and Their Dynamics / Danutė Jočienė, Lina Beliūnienė // Jurisprudencija = Jurisprudence. – 2023, Nr. 30(1), p. 6–44. DOI: <https://doi.org/10.13165/JUR-23-30-1-01>

Straipsnyje apibendrinamas Konstitucinio Teismo (KT) per pakankamai ilgą nuo jo veiklos pradžios – trisdešimties metų laikotarpį – nueitas Konstitucijos aiškinimo kelias, pateikiant ryškiausius šio aiškinimo dinamikos pavyzdžius iš suformuotos plačios ar tebeformuojamos oficialiosios konstitucinės doktrinos. Pristatomos trys Konstitucijos aiškinimo KT praktikoje kryptys, atskleidžiančios Konstitucijos principų ir normų oficialaus aiškinimo rezultatus. Pirmoji išskirtoji kryptis aprėpia valstybės ir visuomenės gyvavimo pagrindus atskleidžiančią oficialiąją konstitucinę doktriną, susijusią su pačios Konstitucijos samprata, jos viršenybės principu, konstituciniais apribojimais keisti Konstituciją, demokratijos, teisinės valstybės, valdžių padalijimo principų turiniu. Antroji Konstitucijos aiškinimo KT praktikoje kryptis atskleidžia žmogaus teisių apsaugos konstitucinius pagrindus. O trečioji kryptis atspindi Konstitucijos aiškinimą kaip atviros ir draugiškos tarptautinei teisei ir Europos Sąjungos teisei ir jas aiškinančiai tarptautinių (supranacionalinių) teismų jurisprudencijai, o sykiu aprėpiančią ir Lietuvos valstybės konstitucinę pareigą vykdyti priimtus tarptautinius įsipareigojimus. Straipsnyje išryškunami KT įgaliojimai oficialiai aiškinti Konstituciją ir formuoti oficialiąją konstitucinę doktriną, parodant Konstitucijos aiškinimo veiklą kaip tęstinį procesą ir atskleidžiant gyvosios Konstitucijos idėją kaip šio proceso rezultatą. Apžvelgtomis kryptimis suformuota plati ar brandi oficialioji konstitucinė doktrina yra ir bus pagrindas tolesnei nuosekliai jos evoliucijai, giluminiam Konstitucijos potencialui atskleisti.

Jonutis, Karolis. „Liberalmarksizmo apaštalai“: „kairės“ rėminimas Lietuvos alternatyvios dešinės diskurse / Karolis Jonutis, Algirdas Davidavičius = „Apostles of the Liberalmarxism“: Framing of the „Left“ in the Right-wing Lithuanian Discourse. – Diagr. – Santrauka anglų kalba. – Bibliografija: 92 pavadinimai ir išnašose // Politologija. – 2023, t. 109, Nr. 1, p. 72–108. DOI: <https://doi.org/10.15388/Polit.2022.109.3>

Straipsnyje nagrinėjama, kaip alternatyvi dešinė viešajame diskurse konstruoja kairumo supratimą – kokios savybės jam priskiriamos, kaip jos tarpusavyje sujungiamos ir kontekstualizuojamos į nuoseklų įsivaizduojamo kairumo diskursą. Šiam diskursui analizuoti pasirinkta teorinė Ervino Goffmano ir Marvino Minskio rėmų analizės prieiga, kai įsivaizduojamos kairės rėminimas nagrinėjamas trimis (meta-, mezo- ir mikro-) lygmenimis. Tyrimas atliekamas naudojantis diskurso analizės metodu.

Jurgaitis, Robertas. Įstatymų leidžiamoji valdžia Abiejų Tautų Respublikos 1791 m. gegužės 3 d. konstitucijoje: reformos kryptys ir ribų išgryninimas = Legislative Power in the Constitutions of 3 May 1791 of the Commonwealth of Both Nations: Directions of the Reform and Elucidation of Boundaries / Robertas Jurgaitis // XVIII amžiaus studijos. – 2023. – [T.] 9: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: Parlamentarizmas. Konstitucija. Visuomenė, p. 169–189.

Straipsnyje Abiejų Tautų Respublikos XVIII a. antrosios pusės parlamentarizmo raidos kontekste apžvelgiama trinarėje valdžių padalijimo koncepcijoje vienos iš svarbiausių įstatymų leidžiamosios valdžios reformų kryptys ir pobūdis, fiksuojamas 1791 m. gegužės 3 d. konstitucijoje. Ketverių metų seimo (1788–1792) reformos, įtvirtinusios reikšmingus pokyčius Abiejų Tautų Respublikos parlamentiniame gyvenime, Gegužės 3 d. konstitucijoje įgavo dar konceptualesnę išraišką, kuri leido paryškinti ir įstatymų leidžiamosios valdžios ribas.

Juškevičiūtė-Vilienė, Agnė. Kai sprendžia ne tik rinkėjai: koks advokato vaidmuo įgyvendinant asmens konstitucinę teisę būti išrinktam? / Agnė Juškevičiūtė-Vilienė, Justas Vilys. – Portr. // Advokatas. – 2023, Nr. 5, p. 62–65.

Straipsnyje siekiama atskleisti advokato vaidmenį nagrinėjant rinkimų ginčus Vyriausiojoje rinkimų komisijoje (VRK) bei teisme ir pateikti atstovavimo skirtumus šiose institucijose. Daugiausia koncentruojamasi į turėtų patirtį atstovaujant pasyviąją rinkimų teisę norintiems įgyvendinti kandidatams 2023 m. savivaldybių tarybų ir merų rinkimuose. Pirmas skirtumas nagrinėjant rinkimų ginčus VRK – tai, kad Rinkimų kodeksas (RK) nereglementuoja rinkimų ginčų nagrinėjimo proceso ir faktiškai visas procesas vyksta be aiškių VRK posėdžio proceso taisyklių. Antras – VRK narių kompetencija, t. y. RK nekelia visiems VRK nariams aukštų teisinės kvalifikacijos reikalavimų. Autoriai daro išvadas – pirma, ginčų sprendimo procesas VRK yra neformalizuotas, vyrauja labiau ilga politinė diskusija; antra, VRK priimami sprendimai išdėstomi be motyvų. Visiškai kitoks advokato vaidmuo, jei VRK sprendimas apskundžiamas ir ginčas nagrinėjamas teisme. Apibendrinami rinkimų ginčo procesą teisme, autoriai pažymi, kad, pirma, procesas vyksta griežtai pagal Administracinių bylų teisenos įstatyme nustatytą tvarką, jo metu užtikrinamos visos proceso dalyvių teisės, laisvės ir pareigos, antra – sprendimus dėl rinkimų ginčų priima ypač aukštą kvalifikaciją ir didelę patirtį turintys teisės profesionalai. Advokato vaidmuo šiame procese yra ypač svarbus, nes ginčijant VRK sprendimus ir esant gana daug naujojo RK taikymo neaiškumų (ir dar nesuformuotai teismų praktikai), patartina teismui pateikti teisinius argumentus, paremtus ne tik nacionaline teise, bet ir nacionalinių bei supranacionalinių teismų sprendimais.

Korycka-Zirk, Milena. Politiškumas ir proporcingumas – konstitucinių vertybių kolizijų sprendimo metodai = Politycity and Proportionality as Methods for Resolving Collisions of Constitutional Values / Milena Korycka-Zirk. – Santrauka anglų kalba. – Bibliografija: 22 pavadinimai // Teisė = Law. – 2023, t. 128, p. 74–86. DOI: <https://doi.org/10.15388/Teise.2023.128.5>

Straipsnyje analizuojama politinio-teisinio diskurso poliarizacija tarp liberaliojo konstitucionalizmo ir konstitucijos vientisumo viršenybės koncepcijos, filosofiniu-teisiniu požiūriu tapatinama su dviejų skirtingų konstitucinių vertybių kolizijos sprendimo metodų – proporcingumo ir politiškumo testų – galimu naudojimu šiuolaikiniame konstitucionalizme.

Lastauskienė, Giedrė. Konstitucija: tekstas ir kontekstas = The Constitution: The Text and the Context / Giedrė Lastauskienė, Johanas Baltrimas // Filosofija. Sociologija. – 2004, t. 35, Nr. 2 (priedas), p. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.6001/fil-soc.2024.35.2Priedas.Special-Issue.1>

Būtų netikslu Konstitucijos taikymą apibūdinti vien kaip elementarų loginį silogizmą, jos teksto prasmės interpretavimas moksle yra aiškinamas įvairiais kompleksiniais modeliais. Vienas iš veiksnių, kuris į tuos modelius Lietuvos moksle nėra adekvačiai inkorporuotas, yra kontekstas. Šiame straipsnyje pristatomas konteksto vaidmuo Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje aiškinant Konstitucijos tekstą. Tyrimo rezultatai rodo, kad šis vaidmuo nėra mažareikšmis ir net gali lemti tokį Konstitucijos išaiškinimą, kuris prasilenkia su tuo, kurį gautume pažodžiui vadovaudamiesi Konstitucijos tekstu. Tikimasi, kad šio fenomeno pažinimas padės tiksliau suprasti ir išartikuluoti Konstitucinio Teismo sprendimų priėmimo metodologiją bei patikimiau prognozuoti galimų konstitucinių ginčų baigtį.

Machovenko, Jevgenij. Teisinių papročių taikymas Lietuvoje 1918–1940 m. = Application of Legal Customs in Lithuania in 1918–1940/ Jevgenij Machovenko. – Santrauka anglų kalba. – Bibliografija: 58 pavadinimai // Teisė = Law. – 2022, t. 123, p. 38–49. DOI: <https://doi.org/10.15388/Teise.2022.123.3>

Straipsnyje, remiantis teisės normomis, teismų praktika ir mokslo doktrina, nustatomas teisinių papročių reikšmingumas Lietuvoje 1918–1940 metais: apibūdinami teisiniai papročiai *in status quo res erant ante bellum*, t. y. nurodoma, kurioms socialinėms grupėms ir kokia apimtimi buvo taikyti papročiai Lietuvoje pagal Rusijos imperijos teisę; atskleidžiama konstitucinės nuostatos dėl prieš karą galiojusios teisės recepcijos reikšmė teisiniams papročiams; apibūdinama įstatymų leidėjo politika dėl teisinių papročių, įstatymų nustatytos papročių taikymo ribos ir įstatymų leidybos šiuo klausimu tendencijos.

Macuk, Andrzej. Sejmiki poselskie Wielkiego Księstwa Litewskiego za panowania Augusta III = Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės priešseiminiai seimeliai valdant Augustui III / Andrzej Macuk // XVIII amžiaus studijos. – 2023. – [T.] 9: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: Parlamentarizmas. Konstitucija. Visuomenė, p. 18–48.

Straipsnyje išanalizuota Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pavietų seimelių veikla valdant Augustui III, nustatytas tikslus 1736–1763 metais išardytų seimelių skaičius bei kiekviename pavieto seimelyje išrinktų pasiuntinių į Seimą skaičius. Tyrimo metu išsiaiškinta Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės seimelių pasiuntinių reprezentacinė sudėtis (kriterijus – būti išrinktam daugiau nei 3 kartus). Nustatyta, kas buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pavietų lyderiai, kokių giminių atstovai daugiau nei 3 kartus buvo išrinkti į Seimą. Tyrimo metu identifikuota pasiuntinių grupė, seimuose atstovavusi didikų Radvilų, Sapiegų, Masalskių, Oginskių, Pociejų ir Solohubų interesams. Sudarytas preliminarus seimelių direktorių sąrašas, direktorių ryšiai su į Seimą išrinktais pasiuntiniais bei su pareigas konkrečiame paviete užimančiais bajorais. Atlikus pasiuntiniams įteiktų instrukcijų analizę nustatytas pavietų seimelių ir parlamentinės sistemos funkcionavimo santykis. Prieita prie išvadų, kad valdant Augustui III Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje iširo 90 priešseiminių seimelių. Seimeliuose buvo išrinkti 488 pasiuntiniai, tai yra šiek tiek daugiau nei 72,5 proc. visų galimų deputatų, skaičiuojamų nuo galimo išrinkti pasiuntinių skaičiaus. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pavietų seimeliai daug dėmesio skyrė parlamentinei valstybės santvarkai, o ypač – Seimo funkcionavimo ydoms. Buvo atkreiptas dėmesys į Seimo veiklos sutrikdymo problemą ir pasiūlyti žingsniai, kaip to išvengti. Vis dėlto, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pavietų seimeliai labai neigiamai vertino idėją seimelius paversti konfederacijomis, kad taip būtų išvengta jų žlugimo. Priežastis buvo ta, kad, sudarius konfederaciją, būtų apribota „laisvo balsavimo“ teisė, o tai pažeistų bajoriškąsias laisves. Pavietų bajorija šią teisę norėjo išlaikyti ne tik Seime, bet ir pavietų seimeliuose. Septynerių metų karo (1756–1763) laikotarpiu svarbia seimelių svarstymo problema tapo svetimų šalių kariuomenių buvimas Respublikoje. Pavietų seimeliai reikalavo užtikrinti, kad užsienio kariuomenės nesikištų į Seimo veiklą, taip pat rūpinosi, kad Senato taryba neperimtų Seimui priskirtinų funkcijų, nors to siekė valdovas Augustas III ir jo šalininkai.

Matjošaitytė, Laura. Rinkimų kodeksas: nuo idėjos ir svarbiausių teisinio reglamentavimo pokyčių = The Election Code: From the Idea to the Most Important Changes in Legal Regulation / Laura Matjošaitytė // Jurisprudencija = Jurisprudence. – 2024, t. 31(1), p. 49–77. DOI: <https://doi.org/10.13165/JUR-24-31-1-03>

Rinkimai yra pagrindinis demokratijos elementas ir būdas, kuris leidžia piliečiams išreikšti savo valią ir dalyvauti formuojant valdžią. Kad rinkimai vyktų pagal aiškias, visiems vienodai suprantamas procedūras ir būtų užtikrinta, kad visi piliečiai galėtų lygiomis sąlygomis dalyvauti rinkimuose, neatsižvelgiant į lytį, tautybę, socialinę padėtį ar kitas aplinkybes, priimami rinkimų organizavimą ir vykdymą reglamentuojantys teisės aktai. Straipsnyje analizuojamos Rinkimų kodekso rengimo ir priėmimo aplinkybės, tai, kaip pasikeitė rinkimų teisinis reglamentavimas įsigaliojus Rinkimų kodeksui ir kodėl, nepaėjus nei metams nuo net šešių ordinarinių teisės aktus pakeitusio kodifikuoto teisės akto taikymo pradžios, gausu siūlymų jį keisti. Analizuojama, kodėl Rinkimų kodeksas išsiskiria iš kitų Lietuvoje galiojančių kodeksų aukštesne teisine galia, nors dėl procedūrinių teisės normų didelės apimties rinkimų teisei yra būdingas dar didesnis detalumas nei kitoms kodifikuotoms teisės sritims.

Matonytė, Irmėna. Kandidatų į Seimą požiūriai į atminties politiką pokomunistinėje Lietuvoje = Attitudes of Parliamentary Candidates towards the Politics of Memory in Post-Communist Lithuania / Irmėna

Matonytė, Gintaras Šumskas. – Santrauka anglų kalba. Bibliografija: 37 pavadinimai ir išnašose // Politologija. – 2023, t. 111, Nr. 3, p. 8–40. DOI: <https://doi.org/10.15388/Polit.2023.111.1>.

Straipsnyje aptariamas ir analizuojamas kandidatų į Lietuvos Respublikos Seimo narius požiūrių į atminties politiką duomenų rinkinys. Analizuojamos apklausos, atliktos 2008, 2012 ir 2016 metais. Tikrinamos kelios hipotezės dėl laiko, demokratinės konsolidacijos ir geopolitinių iššūkių įtakos atminties politikai, nagrinėjami partijų šeimų skirtumai atminties politikos atžvilgiu. Šios studijos priklausomų kintamųjų sąrašas apima kandidatų į parlamentarus nuostatus ir jų pasiryžimą įgyvendinti liustraciją, uždrausti viešą sovietinės simbolikos demonstravimą ir įgyvendinti reikalavimą, kad Rusija atlygintų žalą, Lietuvai sukeltą per sovietų okupacijos metus. Tyrimas atskleidžia, kad atminties politika yra intensyvių politinių ginčų objektas, kurį formuoja dinamiška trijų logikų sąveika: pereinamojo laikotarpio (poreikio išreikšti atotrūkį nuo sovietinio režimo), posttranzitinio (kurį skatina nustojančios galioti ankstyvojo pereinamojo laikotarpio susitarimai ir naujai peržiūrimos geopolitinės vizijos) ir partinio (įkvėpto daugiapartinės rinkimų konkurencijos).

Petraitytė-Briedienė, Asta. Lietuvos diplomatinė tarnyba ir kolektyvinės diplomatinės atminties formavimas = *Lithuanian Diplomatic Service and the Formation of Collective Diplomatic Memory* / Asta Petraitytė-Briedienė. – Santrauka anglų kalba. – Bibliografija: 54 pavadinimai ir išnašose // Istorija. – 2023, t. 130, Nr. 2, p. 84–103. DOI: <https://doi.org/10.15823/istorija.2023.130.4>

Remiantis Lietuvos pasiuntinybių ir diplomatų archyvine medžiaga, memuarais ir biografinėmis monografijomis apie juos, straipsnyje siekiama atskleisti, kaip, formuodama kolektyvinę diplomatinę atmintį, 1940–1991 metais savo misiją vykdžiusi Lietuvos diplomatinė tarnyba siekė nepakenkti Lietuvos laisvės bylai ir išsaugoti teigiamą savo atstovaujamos šalies ir jos diplomatijos įvaizdį.

Pūraitė-Andrikienė, Dovilė. Stambulo konvencijos konstitucingumo klausimas Lietuvoje = The Issue of the Constitutionality of the Istanbul Convention in Lithuania / Dovilė Pūraitė-Andrikienė. – Santrauka anglų kalba. – Bibliografija: 47 pavadinimai ir išnašose // Filosofija. Sociologija. – 2004, t. 35, Nr. 2 (priedas), p. 13–24. DOI: <https://doi.org/10.6001/fil-soc.2024.35.2Priedas.Special-Issue.1>

Lietuva 2013 m. pasirašė Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (toliau – Stambulo konvencija arba Konvencija), tačiau iki šiol vis dar nėra jos ratifikavusi. 2024 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas priėmė išvadą dėl kai kurių Stambulo konvencijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Straipsnyje Stambulo konvencijos atitikties Konstitucijai klausimas yra nagrinėjamas platesniame Rytų ir Vidurio Europos valstybių kultūrinių, politinių, teisinių nesutarimų kontekste. Aptariamos šią Konvenciją supančios abejonės Rytų ir Vidurio Europos valstybėse, šių valstybių konstitucinių teismų sprendimai dėl Stambulo konvencijos nuostatų konstitucingumo, taip pat analizuojamos Lietuvos abejonės dėl šios Konvencijos atitikties Konstitucijai ir Konstitucinio Teismo požiūris į jas.

Stankevič, Adam. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų teismų reforma Ketverių metų seime = The Four-Year Sejm's Reform of the Courts of the Nobility in the Grand Duchy of Lithuania / Adam, Stankevič // XVIII amžiaus studijos. – 2023. – [T.] 9: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: Parlamentarizmas. Konstitucija. Visuomenė, p.106–128.

Straipsnyje aptariama Ketverių metų seime įvykdyta Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų teismų reforma. Remiantis instrukcijomis pasiuntiniams į Seimą ir Seime priimtais įstatymais, pristatomi pilies, žemės, pakamario ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo teismai bei jų pertvarka, po kurios buvo įkurtos naujos, modernesniais pagrindais veikiančios institucijos. Įvyko svarbūs pavietų teismų veiklos organizavimo ir teisėjų darbo reglamentavimo pokyčiai: buvo keičiama teismų sudėtis, nustatoma nauja teisėjų rinkimo tvarka (įvestas visuotinis teisėjų renkamumas ir teisėjų kadencijos), detaliau apibrėžiama teismų kompetencija, reglamentuojama teismų ir jų raštinių veikla. Kita vertus, teismai išliko luominiai, liko neatskirta administracinė ir teisingumo vykdymo veikla, nekeltas teisėjų profesionalumo klausimas, taip pat smarkiai skyrėsi teismų organizacija ir veiklos principai net ir viename luome (ir toliau neegzistavo bendrais pagrindais veikiančios teismų sistemos).

Stroynowski, Andrzej. Wkład reprezentacji Wielkiego Księstwa Litewskiego w dorobek sejmu Grodzieńskiego 1784 roku = Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės atstovų indėlis į 1784 m. Gardino seimo

teisėkūra / Andrzej Stroynowski // XVIII amžiaus studijos. – 2023. – [T.] 9: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: Parlamentarizmas. Konstitucija. Visuomenė, p. 74–92.

1784 m. Gardino seimo teisėkūros pasiekimai iš ankstesnių Abiejų Tautų Respublikos seimų išsiskyrė jame iniciuotų reformų gausa. Kitas išskirtinis šio Seimo aspektas buvo tai, kad jame priimta daugiausia Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei skirtų įstatymų. Tai įgyvendinti buvo įmanoma tik dėl ypatingo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasiuntinių aktyvumo Seime. Lietuvos atstovai rodė norą pasiekti kompromisą svarstomais klausimais ir taip išvengti tuo metu parlamentinei veiklai būdingo politinio susiskaldymo. 1784 m. Seimo sesijose įgyta patirtimi Lietuvos pasiuntiniai neabejotinai pasinaudojo ir 1788–1792 m. Varšuvoje susirinkusiame Ketverių metų seime. Dėl visų pasiuntinių vienodos pozicijos ir sutarimo sprendžiant svarbiausias šalies problemas Seime, Lietuvos atstovams pavyko apginti ir įtvirtinti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės interesus. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasiuntinių vieningumas atsiskleidė dar 1788 m., kai vienbalsiai buvo pritarta kariuomenės padidinimui iki 100 tūkst. karių. Tačiau esminę reikšmę šis vieningumas turėjo priimant Gegužės 3 d. konstituciją. Kaip parodė 1792 m. vasario mėnesį surengtas referendumas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorija Konstituciją parėmė netgi aktyviau nei Lenkijos bajorija. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasiuntinių veikla Seime ir vieninga laikysena turėjo esminės įtakos visam 1791–1792 m. konstitucinės teisės aktų rengimo procesui. Dėl to 1791 m. spalio 20 d. Seime buvo priimtas Abiejų Tautų tarpusavio įžadas, įtvirtinęs unijinės valstybės principų laikymąsi ateityje.

Vainiutė, Milda. Merų rinkimai Lietuvos Respublikoje: teisinio reguliavimo raida ir naujais jo pokyčiais / Milda Vainiutė, Laura Matjošaitytė = Mayoral Elections in the Republic of Lithuania: the Development of Legal Regulation and its Latest Changes. – Santrauka anglų kalba // Jurisprudencija = Jurisprudence. – 2023, t. 30 (2), p. 285–303. DOI: <https://doi.org/10.13165/JUR-23-30-2-02>

Savivaldos institucijų veiklos organizavimas yra kiekvienos demokratinės santvarkos pamatas. Todėl labai svarbu, kad šiuos klausimus reglamentuojantys teisės aktai, o pirmiausia Konstitucija ir ją atitinkantys įstatymai, nevaržytų savivaldybėms – valstybės teritorijos administraciniais vienetams – įgyvendinti tokių svarbių savivaldos principų kaip atstovaujamosios demokratijos, savarankiškumo ir veiklos laisvės, atsakomybės savivaldybės bendruomenei ir kitų. Straipsnyje atskleidžiama, kaip nuo Lietuvos Respublikos Konstitucijos priėmimo 1992 m. iki pastarojo laiko buvo pakeistos šio svarbiausio valstybės teisės akto nuostatos, susijusios su vienos iš savivaldos teisę įgyvendinančių institucijų – mero – teisiniu statusu ir vaidmeniu, taip pat pakeitimus nulėmusios priežastys. Analizuojamas ir tokių pokyčių nulemtas ordinarinis teisinis reguliavimas. Be to, pateikiamos išvalgos dėl to, kokios šiuo metu galiojančių teisės aktų nuostatos, autorių nuomone, yra ydingos ir kaip jos turėtų būti pakoreguotos siekiant, kad vietos savivalda būtų veiksminga ir atitiktų gyventojų bendruomenių lūkesčius.

Vaišnys, Andrius. Kai kurie informacinės politikos bruožai 1990–1992 m. periodinės žiniasklaidos aspektu / Andrius Vaišnys = Some Features of Information Politics in 1990–1992 in Terms of Periodical Media. – Lent. – Santrauka anglų kalba. – Bibliografija: 11 pavadinimų ir išnašose // Istorija. – 2022, t. 128, Nr. 4, p. 79–122. DOI: <https://doi.org/10.15823/istorija.2022128.4>

Lietuvos Aukščiausiąjai Tarybai 1990 m. paskelbus atkuriant nepriklausomą valstybę, jau metų pradžioje veikė priimtas Spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas, kurį lėmė visuomenės judėjimo – Sąjūdžio spaudimas komunistinei valdžiai atsisakyti cenzūros. Žiniasklaidos sistemos transformacija nuo 1989 m. vyko kintant komunistiniam modeliui ir medijoms tampant labiau nepriklausomoms nuo valdžių. Ji aprėpė metų pradžioje Lietuvoje legaliai leidžiamą kelių rūšių žiniasklaidą, skirstytą pagal savininkystę – priklausančią Komunistų partijai ir komunistinei vyriausybei (kaip antai Lietuvos radijo ir televizijos komitetas, laikraščiai); Komunistų partijai ir skirtingo lygmens administracinėms struktūroms (kaip antai Aukščiausiąjai Tarybai, Ministrų Tarybai, rajonų „liaudies deputatų“ taryboms) priklausančius dienraščius ir vietinę regionų periodiką (kuri priklausė valstybinei įmonei – laikraščių ir žurnalų susivienijimui „Periodika“); nuo Lietuvos komunistų partijos (LKP) ir Lietuvos Lenino komunistinės jaunimo sąjungos (LLKJS) pavaldumo atleistą arba / ir jų lėšomis įsteigtą žiniasklaidą; Sąjūdžio regioninėmis iniciatyvomis įsteigtą žiniasklaidą arba / ir nuo Sąjūdžio organizacijos pavaldumo atleistą žiniasklaidą ir naujai besikuriančią spaudą bei radijo stotis. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos vadovybė ir naujoji Vyriausybė ėmėsi formuoti informacinę politiką (inicijuodama atitinkamus teisės aktus) bei skirstyti lėšas, kad galėtų steigti medijas arba / ir keisti jų statusą, daryti įtaką medijų turiniui ir apskritai žiniasklaidos sistemai.

Žilys, Juozas. Prof. Juozas Žilys prisimena sudėtingą Lietuvos Respublikos Konstitucijos kūrimo kelią : [pokalbis su prof. Juozu Žiliu] / [kalbino] Audris Kutrevičius. – Portr. // Teismai.lt. – 2023, Nr. 1, p. 21–23.

Pokalbis su prof. J. Žiliu, pirmuoju Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininku apie laikinosios Konstitucijos kūrimo pradžią 1990 m., jos trūkumus (nebuvo suformuluotas valdžių atskyrimo principas, nenumatyta konstitucinė kontrolė, nevisapusiškai atskleista žmogaus teisių ir laisvių doktrina, kuri jau buvo įtvirtinta tarptautiniuose dokumentuose, kt.). 1990 m. buvo pradėta rengti naujoji Konstitucija. 1991 m. buvo paskelbti naujosios Konstitucijos metmenys, kuriuose įvardytas ir dabartinis Seimo narių skaičius, ir paminėta Prezidento institucija, ir buvo siūloma atsisakyti mirties bausmės (vėliau mirties bausmės atsisakyta Konstituciniam Teismui konstatavus, kad mirties bausmė prieštarauja konstituciniams dėsniams). Apie 1992 m. Konstitucijos parengimą, jos priėmimą referendume, vėliau įteisintas Konstitucijos pataisas (tiesioginiai merų rinkimai, parlamentarų amžiaus cenzų sumažinimas, kandidatavimo po pareikštos apkaltos tvarkos aptarimas, kt.), diskusijas visuomenėje dėl Seimo narių skaičiaus sumažinimo, kt.